

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ*

(άρθρο 141 παρ. 2 ΚΠΔ)

Ο πληρεξούσιος Δικηγόρος της κ., Δικηγόρος Αθηνών, Διδάκτωρ Νομικής Πανεπιστημίου Αθηνών, Θρασύβουλος Θ. Κονταξής, αφού ανέπτυξε προφορικά το ζήτημα της δυνατότητας και της νομιμότητας παραστάσεώς της ως πολιτικώς εναγούσης, ενεχείρισε στον Πρόεδρο του Δικαστηρίου και το παρόν σημείωμα για τα πρακτικά:

1. Στα πλαίσια των ποινικών κειμένων δεν υφίσταται ρητή διάταξη για το πρόσωπο αυτού ο οποίος δύναται να παραστεί ως πολιτικώς ενάγων στα πλαίσια μιας ποινικής δίκης. Στο άρθρο 63 του ΚΠΔ αναφέρεται ότι ο κύκλος των δικαιουμένων ατόμων προσδιορίζεται σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα. Για την αποζημίωση υλικής ζημίας ή για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης ορίζουν τα άρθρα 914 και 932 του ΑΚ. Στις ως άνω διατάξεις περιγράφονται –αναγκαστικά θεωρητικά και αφηρημένα– οι προϋποθέσεις ενεργητικής νομιμοποίησης για παράσταση πολιτικής αγωγής.

2. Κατά συνέπεια μόνον οι αμέσως παθόντες ή ζημιωθέντες (μπορεί οι δύο ιδιότητες να συμπίπτουν στο αυτό πρόσωπο), έχουν τη δυνατότητα νομότυπης δήλωσης παράστασης πολιτικής αγωγής (υπό την έννοια ότι για να υπάρξει υποχρέωση αποκατάστασης της ζημίας του παθόντος, πρέπει μεταξύ της αξιόποινης πράξης και του επελθόντος αποτελέσματος - βλάβης, σε βάρος του παθόντος, να υφίσταται αιτιώδης συνάφεια-αμεσότητα, να μην παρεμβάλλεται δηλ. άλλο γεγονός, στο οποίο να οφείλεται η παραγωγή της βλάβης).

3. Κατά την έννοια των παραπάνω διατάξεων αποφασιστικό κριτήριο για τον ακριβή προσδιορισμό των εκάστοτε δικαιουμένων προσώπων σε παράσταση πολιτικής αγωγής, συνιστά το στοιχείο της αμεσότητας. Μόνον δηλ. ο αμέσως παθών ή ζημιωθείς δικαιούται, και όχι πιας τρίτος στον οποίο αντανακλούν οι υλικές ή ηθικές συνέπειες της άδικης και παράνομης πράξης.

4. Η έννοια της αμεσότητας κρίνεται, όμως, καθημερινά (επί νομολογιακού επιπέδου), ανάλογα με την εκάστοτε εκδικαζόμενη περίπτωση. Δεν υφίσταται νομοθετικά προσδιορισμένη κλίμακα, με βάση την οποία θα γίνεται αποδεκτή ή θα απορρίπτεται η δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής.

5. Συνεπώς δεν είναι δυνατή η άνευ ενστάσεων διάκριση μεταξύ αντανακλαστικών συνεπειών και άμεσης ζημίας μιας αξιόποινης πράξης. Πολλώ δε μάλλον όταν σύμφωνα με τις διατάξεις του ΑΚ (στον οποίο παραπέμπει ο ΚΠΔ), ο κύκλος των ενδιαφερομένων προσώπων είναι, σχετικά, ευρύς.

6. Έχει π.χ., ενδεικτικά, κριθεί ότι η μητέρα της αποπλανηθείσης άπορης κόρης, η οποία έμεινε έγκυος μπορεί να παραστεί στο ποινικό δικαστήριο ^[11]. Η ο πατέρας σε δίκη ψευδορκίας, όταν τα κατατεθέντα σε βάρος της κόρης του έθιγαν την οικογενειακή τιμή και υπόληψη ^[21]. Η, ακόμη, έγινε δεκτή η παράσταση πολιτικής αγωγής μεμονωμένου οδοντιάτρου σε δίκη για παράνομη άσκηση οδοντιατρικού επαγγέλματος ^[31].

7. Με δεδομένη τη μη ύπαρξη νομοθετικά προσδιορισμένου και ασφαλούς κριτηρίου διάκρισης των συναφών περιπτώσεων, το όλο ζήτημα αντιμετωπίζεται περιπτωσιολογικά. Προσπάθεια μιας πιο

συστηματικής προσέγγισης στην έννοια της αμεσότητας επιχειρήθηκε στις δίκες περί εσχάτης προδοσίας (που ακολούθησαν τη μεταπολίτευση), όπου εκτιμήθηκε ότι συντρέχει άμεση ζημία όταν η παράβαση της ποινικής διάταξης είχε ως αποτέλεσμα προσβολή σε ορισμένο δικαίωμα ή συμφέρον του προσώπου, το οποίο (δικαίωμα ή συμφέρον του), προστατεύεται από την παραβιασθείσα διάταξη.

8. Η αληθής έννοια των προαναφερθεισών αστικών διατάξεων είναι ότι παράσταση πολιτικής αγωγής μπορούν να δηλώσουν όλοι όσοι υπέφεραν προσωπικά από το έγκλημα (που απηχεί και τη θέση της Γαλλικής Ποινικής Δικονομίας, εκ της οποίας ουσιαστικά προήλθε ο ανάλογος θεσμός στην Ελληνική έννομη τάξη).

9. Ποια είναι η έννοια της ηθικής βλάβης; Κάθε μη περιουσιακή (μη άμεσα αποτιμώμενη σε χρήμα), ζημία των αξιών ^[4]της ανθρώπινης υπόστασης (σωματικός πόνος, ταλαιπωρία, κοινωνική έκθεση, θυμός, άγχος, αγανάκτηση, ψυχική επιβάρυνση, λύπη, στεναχώρια, αγωνία, φόβος, κ.λπ.). Ο αντίκτυπος δηλ. στην ηθική, ψυχική ή σωματική συγκρότηση του προσώπου, ο οποίος εμφανίζεται ως άμεση συνέπεια μιας εγκληματικής πράξης.

10. Ας σημειωθεί ότι αναγνωρίζεται δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής για ψυχική οδύνη και επιδικάζεται χρηματική ικανοποίηση π.χ. στον σύζυγο, για τη θανάτωση της συζύγου, με την οποία τελούσε σε διάσταση τουλάχιστον από τετραετίας, και ήταν εκκρεμής στο στάδιο των διεξαγωγών αγωγή διαζυγίου ασκηθείσα από τη μετέπειτα θανούσα ^[5]. Συνάμα η κρατούσα ^[6], θεωρητικά και νομολογιακά, άποψη δέχεται (και ορθά), την εκ των προτέρων αποκατάσταση της μέλλουσας θετικής ζημίας (και η ηθική βλάβη ή η ψυχική οδύνη, η οποία αποτελεί είδος της ηθικής βλάβης, μπορεί να είναι

μελλοντικές), με την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης, σε νήπιο 14 μηνών.

11. Στην υπό κρίση περίπτωση η εργαζόμενη κ. κατήγγειλε τον κατηγορούμενο για μη καταβολή δεδουλευμένων. Φορέας του μισθού είναι η ίδια η καταγγέλλουσα. Ότι η τελευταία επιβιώνει εκ της απολαβής των συγκεκριμένων χρημάτων είναι προφανές. Σε εργασία αποκλειστικά δική της ανταποκρίνονται τα ως άνω οφειλόμενα. Αυτή πρώτη (αν όχι αποκλειστικά), και καίρια βλάπτεται εκ της μη καταβολής του μισθού της.

12. Γίνεται φανερό ότι δεν μπορεί να παραβλεφθεί η παρούσα, πραγματική και υφιστάμενη ηθική βλάβη. Ακόμη και όταν θίγονται γενικότερα πολιτειακά ή κοινωνικά συμφέροντα η συμπροσβολή ατομικών συμφερόντων (όταν είναι φυσικό πρόσωπο συν-θιγόμενο), κάθε άλλο παρά εξαίρεση αποτελεί για το ποινικό μας σύστημα.

13. Άλλωστε η αρχή της αναλογίας είναι αυτή που διασφαλίζει τη, συνταγματική, αρχή της ισότητας και εμπνέει την εμπιστοσύνη των πολιτών στον θεσμό της Δικαιοσύνης. Όταν, μάλιστα, το (διά επισήμων στοιχείων) ^[7], διεφθαρμένο Ελληνικό Δημόσιο δικαιούται σε παράσταση πολιτικής αγωγής ^[8], (του οποίου η πραγματική ηθική βλάβη είναι, στις περισσότερες φορές, κυριολεκτικά ανύπαρκτη ^[9]. Τι ηθική βλάβη μπορεί να υποστεί ένας αντιπαραγωγικός, διεφθαρμένος, αναποτελεσματικός, γραφειοκρατικός, δυσκίνητος, κομματικά ελεγχόμενος οργανισμός, όπως το Ελληνικό Δημόσιο και στα όμματα ποίου ακριβώς;) ^[10], η πραγματική ηθική προσβολή ενός προσώπου (που κτίζει και συντηρεί ημέρα με την ημέρα, κομμάτι-κομμάτι, με κόπο και ιδρώτα την ηθική του προσωπικότητα contra στις αντιξοότητες, τους πειρασμούς της επιβίωσης και στα καθημερινά προβλήματα), θα θεωρηθεί «εξ αντανάκλασεως»;

14. Κλασσικό παράδειγμα εισαγωγής της σκοπιμότητας στην ποινική διαδικασία είναι η δυνατότητα παράστασης της Ανωνύμου Εταιρίας Προστασίας Πνευματικής Ιδιοκτησίας (ΑΕΠΙ ^[11], προς την οποία εκχωρείται το δικαίωμα των μελών της για την εκμετάλλευση των έργων τους), ως πολιτικώς εναγούσης ^[12]. Με την παραπάνω εκχώρηση καθίσταται η ΑΕΠΙ αμέσως παθούσα και είναι δυνατή η εκχώρηση της αξίωσης για ηθική βλάβη; Για το τελευταίο σκέλος της ερώτησης δεν τίθεται θέμα ενόψει και της ρητής και κατηγορηματικής διάταξης του άρθρου 933 του ΑΚ, περί του ανεκχώρητου της σχετικής αξίωσης για ηθική βλάβη, λόγω του αυστηρά προσωπικού χαρακτήρα της ^[13]. Για το πρώτο σκέλος λεκτέα τα εξής: Το τεκμήριο αμεσότητας πώς υλοποιείται στην προκειμένη περίπτωση; Ποιος είναι αυτός που «υποφέρει προσωπικά» ^[14], από τη βίωση της εγκληματικής πράξης; Πώς υπεισέρχεται (πλάσματι δικαίου), μια ανώνυμη –εμπορική– εταιρία σε μια, αυστηρά, προσωποπαγή σχέση; (με παράγωγο δικαίωμα που υποδηλώνει εμμέσως παθόντα). Είναι προφανές ότι και μόνη η ως άνω ρύθμιση εκθέτει το όλο κατασκευάσμα περί αμεσότητας. Για τον λόγο αυτό και ο Ν. Ανδρουλάκης ^[15] σημειώνει ότι οι εκδοχείς της αξίωσης αποζημίωσης δεν νομιμοποιούνται ενεργητικά ως πολιτικώς ενάγοντες ^[16].

15. Συναφές είναι το παράδειγμα του Κώδικα περί Δικηγόρων, στο άρθρο 40 παρ. 4 του οποίου, προβλέπεται η δυνατότητα παράστασης του οικείου Δικηγορικού Συλλόγου ως πολιτικώς ενάγοντος σε περίπτωση κατά την οποία κάποιο πρόσωπο αντιποιείται τη δικηγορική ιδιότητα. Σημειώνεται, βέβαια, ότι η παράσταση πολιτικής αγωγής είναι μόνον προς υποστήριξη της κατηγορίας. Τότε, όμως, κατ' αναλογία, θα έπρεπε να αναγνωρίζεται δικαίωμα προς υποστήριξη της κατηγορίας (τουλάχιστον), σ' όλες τις περιπτώσεις.

16. Συνεπώς στην υπό κρίση περίπτωση βάσει της αρχής της αναλογίας και του τεκμηρίου της αμεσότητας η εργαζόμενη κ. δικαιούται σε παράσταση πολιτικής αγωγής. Κάθε άλλη λύση ούτε νομικά ούτε ηθικά βάσιμη είναι. Άλλωστε η απλή λογική οφείλει να αποτελεί τη λυδία λίθο κάθε νομικής κατασκευής.

17. Δεδομένου δε ότι οι διατάξεις των δικαικών ρυθμίσεων, πρωτίστως, πρέπει να αντιστοιχούν στην αναμονή εκείνων για τους οποίους προορίζονται (οι οποίοι συνάμα πρέπει να αντιλαμβάνονται και το πλαίσιο δικαιοσύνης τους αλλά και την αναλογία τους), η απαγόρευση, μετά ταύτα, παράστασης πολιτικής αγωγής του εργαζομένου κατά του εργοδότη για τη μη καταβολή των δεδουλευμένων, αποτελεί απλά σόφισμα (= κατασκευή), μη ανταποκρινόμενο ούτε στις κρατούσες δικαικές αρχές ούτε στο κοινό περί δικαίου αίσθημα, όπως το τελευταίο διαμορφώνεται από τη ζώσα πραγματικότητα.

Ο Πληρεξούσιος Δικηγόρος

.....

Υποσημειώσεις

** Το παρόν Σημείωμα για τα πρακτικά συντάχθηκε από τον κ. Θρασύβουλο Θ. Κονταξή, Δικηγόρο Αθηνών, ΔΝ. Μέσα από την παράθεση σύντομων Σημειωμάτων (δίκην βασικών αφετηριακών Υποδειγμάτων) επιχειρείται η άμεση πρακτική υποβοήθηση του μάχιμου νομικού σε ανάλογα ζητήματα. Πρόκειται δηλ. περί μικρών τομών σε μεγάλα θέματα, καθαρά στο πλαίσιο μιας πρακτικής προσέγγισης ορισμένων καθημερινής υφής προβλημάτων. Επισημαίνεται ότι αφενός μεν λόγω της ρευστότητας της νομολογίας, αφετέρου δε του διαφορετικού χρόνου χρήσης κάθε*

Σημειώματος-Υποδείγματος δεν επισυνάπτονται (κατά βάση), πολλές υποστηρικτικές αποφάσεις, έτσι ώστε να μπορεί ο χρήστης να τις συμπληρώνει στον κατάλληλο χρόνο.

[[1](#)]. Βλ. σχετικά Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή ...*, σελ. 65.

[[2](#)]. Βλ. σχετικά ΑΠ 233/1960 ΠοινΧρ Ι, 470.

[[3](#)]. Βλ. σχετικά ΑΠ 242/1958 ΠοινΧρ Η', 582, ενώ απερρίφθη η παράσταση του Προέδρου του Οδοντιατρικού Συλλόγου.

[[4](#)]. Βλ. σχετικά Σ. Πατεράκη, *Χρηματική ικανοποίηση ...*, σελ. 248 επ.

[[5](#)]. Βλ. σχετικά ΕφΠειρ 205/1995 ΕΣυγκΔ 1995, 369, 371. Την παραπάνω θέση, η οποία εκφράζεται και σε άλλες δικαστικές αποφάσεις, αποκρούει και ο Σ. Πατεράκης, *Η χρηματική ικανοποίηση ...*, σελ. 306.

[[6](#)]. Βλ. αναλυτικά Σ. Πατεράκη, *Η χρηματική ικανοποίηση ...*, σελ. 154-156 και 274-282.

[[7](#)]. Βλ. έκθεση της «Transparency International», η οποία δόθηκε στη δημοσιότητα στο Βερολίνο, τον Αύγουστο του 2002, σύμφωνα με την οποία η χώρα μας φέρεται πρώτη [επί ευρωπαϊκού εδάφους], σε διαφθορά στο δημόσιο τομέα και στην πολιτική.

[[8](#)]. Βλ. σχετικά Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή ...*, σελ. 136 επ.

[[9](#)]. Βλ. ενδεικτικά σύμφωνη απόφαση ΑΠ 1101/1972 ΠοινΧρ 1973, 270, για την αδυναμία του Δημοσίου να παραστεί ως πολιτικώς ενάγων επί φορολογικών παραβάσεων, έστω και προς υποστήριξη της κατηγορίας.

[[10](#)]. Αλλά και στην αντίστροφη περίπτωση, μιας δημόσιας διοίκησης αποτελεσματικής, μη υποκειμένης σε κομματικό έλεγχο, πλήρως ευθυγραμμισμένης με τις αρχές της νομιμότητας, ποια ηθική βλάβη μπορεί να υποστεί; Ποιος είναι ο αμέσως παθών και γιατί; Τι πλήττεται; Η φήμη, η «εμπορική αξιοπιστία», το σήμα, το μέλλον της; Η δημόσια διοίκηση δεν κινείται ούτε στους ρυθμούς της αγοράς ούτε συνιστά εμπορεύσιμο μέγεθος. Εκτός αν η προσέγγιση γίνει με όρους πολιτικής, οπότε η αναγνώριση δικαιώματος παράστασης πολιτικής αγωγής στο δημόσιο έχει σκοπό την ενίσχυση των μηχανισμών διάχυσης και ενστάλαξης κυρίαρχης ιδεολογίας (μακράν και πέραν νομικών συλλογισμών).

[[11](#)]. Βλ. αναλυτικά Γ. Κουμάντο, Πνευματική ιδιοκτησία, σελ. 258. επ.

[[12](#)]. Βλ. και Ά. Ψαρούδα-Μπενάκη, Η πολιτική αγωγή ..., σελ. 140 και Δ. Καλλίνικου, Πνευματική ιδιοκτησία ..., σελ. 232.

[[13](#)]. Βλ., ενδεικτικά, Σ. Πατεράκη, Η χρηματική ικανοποίηση ..., σελ. 255 επόμενα. Τα αυτά γίνονται δεκτά στο χώρο του Γερμανικού δικαίου (βλ. σχετικά 847 Γερμ. ΑΚ σε συνδυασμό με 253, 261 Γερμ. ΚΠολΔ) και στο χώρο του Ελβετικού δικαίου (ο Ελβετικός ΑΚ αποτέλεσε το πρότυπο για τη διάταξη του άρθρου 57 του Ελληνικού ΑΚ). Αντίθετα στη Γαλλική έννομη τάξη, όπου δεν υφίστανται ανάλογες διατάξεις (της 933), γίνεται δεκτό ότι π.χ. οι κληρονόμοι του θύματος μπορούν να ζητήσουν χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη, την οποία υπέστη το ίδιο το θύμα.

[[14](#)]. Βλ. σχετικά Ν. Ανδρουλάκη, Θεμελιώδεις έννοιες ..., σελ. 307.

[[15](#)]. Βλ. σχετικά Ν. Ανδρουλάκη, Θεμελιώδεις έννοιες ..., σελ. 308.

[[16](#)]. Βλ. σχετικά και ΣυμβΑΠ 913/1989 ΠοινΧρ 1990, 262.